

De toekomst van de vakbeweging – de vakbeweging van de toekomst

Een betoog over de toekomst van de vakbeweging kan beginnen met een uitgebreide uitleg van hoe vakbewegingen ontstonden en op welke manier een sterke vakbeweging heeft geleid tot een goede balans in de Nederlandse economie en hoe dit ook de basis voor de polder was. Maar juist door zo'n inleiding wordt een spoor uitgelegd: wat zouden we graag terug gaan naar de tijd dat mensen, gebaseerd op de angst voor uitbuiting en op een gevoel voor het nut van collectief handelen, massaal lid waren van een vakbeweging. "Maar die tijd keert nooit weer.....(?)....". En dus moet de vakbeweging van nu, om te overleven, keuzes maken, andere wegen vinden om representatief te blijven voor grote groepen werknemers om die te kunnen vertegenwoordigen bij overleg over een CAO of in de polder.

Het is alleen helemaal de vraag of zo'n toekomst van de huidige vakbeweging iets te maken heeft met de vakbeweging van de toekomst. Is het behoud van het instituut zo belangrijk dat veranderingen in de maatschappij zich daaraan ondergeschikt moeten maken?

Vakbewegingen verouderen op dit moment snel. Blijkbaar worden weinig jonge mensen lid en het feit dat veel oudere, gepensioneerde leden niet opzeggen, maar lid blijven, vertekent het beeld ook nog. Veel van die ouderen doen dit op grond van het door hen ervaren collectieve nut van hun lidmaatschap, maar afgezien van vertegenwoordiging in een aantal pensioenfondsen hebben ze er geen persoonlijk voordeel meer van. Gebaseerd op exact die zelfde overweging, maar dan omdat ze het collectieve nut niet zien of waarderen, worden jongeren geen lid. Ze hebben er ook geen persoonlijk voordeel van. Dat persoonlijke voordeel ontstaat in de huidige werkomgeving wel als je veel van baan wisselt en bij elke wisseling een stap omhoog maakt. Jongeren doen dat en ze blijven in die fase zelden lang genoeg bij een bedrijf om voor hun salarisgroei afhankelijk te zijn van CAO verhogingen. En als er een arbeidsconflict is dan gaan ze naar een jurist, al dan niet betaald door een rechtsbijstandsverzekering. In die wereld is een vakbeweging een overblijfsel van de industriële periode. Vergane glorie.

Als je naar kenmerken van de huidige periode kijkt, dan zijn die eigenlijk heel divers. Jonge mensen worden gekarakteriseerd met termen als "uit op persoonlijk belang" en "gebrek aan solidariteit" maar ook met "iets maatschappelijk relevants willen doen" en "duurzaamheid". Daarbij zie je dat groepen gelijkgestemden of vakgenoten elkaar opzoeken in daarvoor geschikte ruimtes en samen dingen uitzoeken en regelen. Broodfondsen maar ook andere collectieven ontstaan op veel terreinen. Informatie over zowel werk gerelateerde als andere zaken wordt eenvoudig gedeeld via b.v. Facebook, Instagram, Twitter of LinkedIn. Op deze manier is de mening van iedere individuele persoon vaak eenvoudig toegankelijk voor een breed netwerk aan geïnteresseerden. Dit is ontegenzeggelijk een andere manier van jezelf organiseren, maar het is veel meer "jezelf organiseren" dan wanneer je deelneemt in een voor jou georganiseerde vakbeweging. In het recente verleden konden een paar leraren uit het basisonderwijs, door hun belangengroep via Facebook te organiseren, komen tot een doorbraak in een daarvoor moeilijk oplosbaar arbeidsconflict. "PO in actie" heette de groep en na het behalen van het resultaat ging de organisatie in de slaapstand tot er een volgende actie nodig is. Vanuit het oogpunt van een traditionele vakbeweging verwerpelijk, want je houdt geen instituut in stand. Maar is het voor de betrokkenen niet de meest logische weg?

Of neem de in Nederland werkzame "Expats" die plotseling met een verandering werden geconfronteerd in hun verblijfsvoorwaarden. De voor hen zo gunstige 30% regel wordt door de

regering aangepast over een periode van een aantal jaren en zou dan veel korter toegankelijk zijn voor de Expat. Zij hebben geen behoefte aan een vakbeweging maar met Facebook als platform ontstond “ United Expats of the Netherlands”. Ook hier een beweging met een beperkt doel. Als dat gerealiseerd is , doordat een betere regeling wordt verkregen, dan verdwijnt het nut van de vereniging en zal een (groot) deel van de mensen afhaken. De rest blijft hooguit voor de gezelligheid.

Het is opvallend dat dit soort initiatieven tot het verenigen van mensen met een specifiek doel vaak ook succesvol is bij het realiseren van dat doel. PO in actie realiseert bestaande organisaties niet lukte in de jaren daarvoor. In plaats van het zich afzetten tegen deze manier van organiseren, waarbij geen blijvende organisatie wordt opgebouwd of in stand gehouden, zou het goed zijn als de vakbeweging zich deze manier van werken grondig eigen zou maken. Het kan bijna niet anders of dit is een belangrijk ingrediënt van de vakbeweging van de toekomst.

Laten we een eenvoudig (gedachten) experiment doen. We denken ons een maatschappij in die er ongeveer zo uit ziet als de onze nu, alleen is er geen vakbeweging. Nu vragen we aan leden van de maatschappij hoe ze zich zouden willen organiseren rond het thema “werk”. Voor mij is de kans heel klein dat er dan heel veel mensen zouden roepen: we richten een vakbeweging op, en dan ook nog daarbij het beeld van één van de bestaande bonden in hun hoofd zouden hebben. Zeker is dat jongeren dat nu al niet vinden, want ze maken van die mogelijkheid geen gebruik. *Het is dan ook essentieel dat we erkennen dat een andere tijd ook andere methoden van organiseren vraagt. Dat die organisatie langs andere lijnen en met andere middelen kan gebeuren en dat de instituten van het verleden niet noodzakelijk passen in die nieuwe realiteit.* Dit is voor velen waarschijnlijk een zeer onbevredigende en hopelijk onware bewering. Toch zou ik willen voorstellen om niet meteen in de verdediging te gaan maar nog een stap mee te gaan in de redenering en daarmee, al was het maar heel even, open te staan voor het feit dat niet onze wens de werkelijkheid vorm geeft.

Overal zien we nieuwe vormen van ondernemerschap. Mensen die deels in dienst zijn bij een bedrijf en daarnaast zelfstandig contracten aangaan. Zelfstandigen die soms wel en soms geen personeel hebben maar wel veel met anderen samen werken. De tegelzetter die bij ons een vloer kwam leggen vertelde dat hij later in de week bij de achterburen een handje ging helpen want daar moesten heel grote tegels worden geplaatst en omdat daar extra mensen nodig waren was die dag ter plekke zijn hulp ingeroepen. Zelfstandige ondernemers samen. Als die grenzen vervagen zou een vakbeweging moeten kijken naar de vaklieden en niet naar hun arbeidscontract. Vraagbaak en ondersteuning voor vaklieden of ze nu in loondienst of zelfstandig met of zonder personeel werken. Die ondersteuning kan worden gerealiseerd via IT systemen, internet platforms of in een ruimte om elkaar te ontmoeten.

Eind 2016 is er door het bureau “Direct Research” een marktonderzoek gedaan onder 2000 middelbaar of hoger opgeleide mensen, ongeveer gelijk verdeeld over de leeftijdsgroep van 20 tot 50 jaar en bestaand uit zowel zelfstandigen als mensen in loondienst. De vragen gingen over manier waarop men bij het werk ondersteuning zou willen ontvangen. Er waren geen vragen over collectieve ondersteuning , maar die vragen werden ook niet gemist door de deelnemers aan het onderzoek. Er bleek veel interesse in de mogelijkheid om met vakgenoten in contact te komen zowel via internet als anderszins. Ook was er behoefte aan praktische ondersteuning bij het werken aan een goede pensioenvoorziening of het aangeboden krijgen van diensten die niet specifiek aan één contractvorm

gebonden zijn. Ondersteuning bij contracten, juridische steun of advies over hoe je het beste verzekerd kan zijn. Veel van deze onderwerpen passen binnen de context van de vakbeweging. Het probleem lijkt eerder dat de vakbeweging niet past in het denkkader van de mensen die de ondersteuning vragen.

Vanuit bovenstaand perspectief bevat de vakbeweging van de toekomst nog steeds elementen, die ook passen in de huidige vakbeweging. Die zijn er dan om een andere reden, niet omdat die in het pakket van de organisatie zitten, maar omdat er door potentiële gebruikers ("leden") naar gevraagd wordt. De vakbeweging van de toekomst speelt in op vragen uit de samenleving . Individuele vragen eerder dan collectieve vragen. Door de kracht van het aantal leden worden antwoorden op veel gelijksoortige individuele vragen dan mogelijk weer collectieve antwoorden, maar het gaat niet andersom: er is geen collectief antwoord dat op alle individuele vragen past.

In een periode van opnieuw uitvinden is het heel goed mogelijk dat het huidige recept "vakbeweging" even niet meer werkt. Het polderoverleg stopt, de leden die aan het instituut vakbeweging hangen zeggen op. Iedereen roept nog steeds dat het belangrijk is om representatieve vertegenwoordiging te hebben bij allerlei overleg maar roepen alleen lost niets op als de representativiteit van de vakbeweging afneemt. Misschien lost het wel iets op als de vakbeweging van de toekomst groepen mensen de mogelijkheid biedt zich zelf te organiseren en te vertegenwoordigen op allerlei niveaus. De vakbeweging als platform, waarop de betrokken zelf activiteiten kunnen ontplooiën. Organisatie is dan weer een middel, geen doel zoals het dat nu soms lijkt te zijn. Als grote groepen mensen zich dan organiseren rond een thema is representativiteit op dat moment geen probleem. De belangengroep is dan representatief en niet de organisatie die nu vakbeweging heet. Op die manier zou ook het eindeloze overleg dat nu op veel terreinen zonder enige voortgang voortsuddert doorbroken kunnen en moeten worden. Dan komen snelheid , slagvaardigheid en betrokkenheid weer dicht bij elkaar en wordt overleg weer maatschappelijk relevant. Wanneer een aantal successen worden behaald op een dergelijke basis, dan is er weer ruimte voor vertrouwen en kan er een beweging groeien die naast de mogelijkheid tot organisatie ook ondersteunende diensten aanbiedt en zo mensen aan zich bindt in bredere zin. Uiteindelijk zullen hier ook collectieve aspecten weer naar voren komen. Op de fundamenten van de oude vakbeweging groeit zo een nieuwe, veel dynamischere beweging die op relevante thema's mensen kan mobiliseren en daarbij gebruik maakt van de mogelijkheden van de toekomst.

Hans van Sprang